

Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Teoria i pràctica de l'autogestió Iugoslava

Pierre Rosanvallon

FEBRER 1974

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

TEORIA I PRÀCTICA DE L'AUTOGESTIO IUGOSLAVA
=====

Iugoslàvia ha evolucionat molt des de les primeres experiències autogestores. Si l'autogestió ara es defineix com la base d'un sistema econòmic i polític, malgrat tot, en cara està lluny d'ésser realitzada. Aquest dossier determina les possibilitats i els límits de la dinàmica autogestora a Iugoslàvia.

L'AUTOGESTIÓ IUGOSLAVA

A) Fitxes:

- Fitxa 1: Algunes dades de base.
- Fitxa 2: Alguns punts de referència històrics.
- Fitxa 3: L'autogestió a l'empresa.
- Fitxa 4: L'autogestió social.
- Fitxa 5: Autogestió i vida política.
- Fitxa 6: Jerarquia i desigualtats.
- Fitxa 7: El pla i el mercat.

B) Síntesi:

1. Les estructures oficials de poder dins l'empresa i el poder real dels treballadors.
2. El poder global en la societat. El rol del partit.
3. Iugoslàvia en el canvi de direcció: autogestió, economia del mercat i model de desenvolupament. Cap a un nou liberalisme?.

C) Punts de vista:

- A. Meister: Iugoslàvia ha esdevingut una mena de república cooperativa.
- E. Kardelj: No hi ha societat pura.
- P. Houdenot: El sistema iugoslau no és un sistema estereotipat, l'autogestió no s'acabarà mai.

ALGUNES DADES DE BASE

Iugoslàvia és una Federació que reagrupa sis repúbliques i dues províncies autònomes:

- Bòsnia-Herzegovina (3.8 milions d'habitants). Sarajevo.
- Croàcia (4.5 milions d'habitants). Zagreb.
- Macedònia (1.7 milions d'habitants). Skopje.
- Montenegro (0.5 milions d'habitants). Titograd.
- Sèrbia (5.3 milions d'habitants). Belgrad. Li són unides amb dues províncies autònomes: Kosovo (1.3 milions d'habitants) i Vojdovina (2 milions d'habitants).
- Eslovènia (1.7 milions d'habitants). Ljubljana.

La població activa és de 8.1 milions de persones per a una població global de 20.5 milions d'habitants. Un 50% de la població activa està ocupada en l'agricultura i un 25% en la indústria.

És una estructura de país mitjanament desenvolupat.

El producte nacional brut per habitant era aproximadament d'uns 3.000 F el 1970 (aproximadament uns 15.000 F a França a la mateixa època).

De 1960 a 1970, l'augment en volum ha estat aproximadament d'un 7% per any (menys d'un 6% a França).

El sector privat representa el 20% del producte social iugoslau. És, sobretot, important en l'agricultura i l'artesanat. Un 80% de l'activitat agrícola es realitza sempre en petites explotacions individuals.

La Lliga dels comunistes compta 1 milió de membres. Els sindicats (Confederació dels sindicats iugoslaus) tenen 3.5 milions d'adherents. El 92% dels treballadors de les organitzacions de treball estan sindicats.

ALGUNS PUNTS DE REFERÈNCIA HISTÒRICS

1945-1950: El model soviètic

- 29 de novembre de 1945: proclamació de la República Popular Federativa de Iugoslàvia després de l'alliberament del país, que havia estat dividit per les forces de l'Axe.

Iugoslàvia s'organitza segons el model soviètic: planificació centralitzada, propietat estatal, etc. Tito és aleshores considerat com a un dogmàtic i un "dur".

- Juny de 1948: El KOMINFORM (Oficina d'informació d'onze partits comunistes europeus) condemna la direcció del partit comunista iugoslau. La voluntat manifestada per Tito de mantenir les distàncies amb la U.R.S.S. sembla haver-ne estat la causa. Tanmateix, Tito no posava pas aleshores en qüestió el model soviètic.

Aquest esdeveniment que aillà Iugoslàvia dels països de l'Est,

permetria, potser accidentalment, és un punt controvertit de la història, la naixença progressiva d'un model iugoslau.

1950-1963: La primera fase de l'autogestió

- Juny de 1950: adopció d'una llei creant els consells obrers. És el començament del procés autogestor, però limitat a les empreses. La llibertat de les empreses, no obstant, serà limitada. S'haurà d'esperar el 1961 perquè els consells obrers puguin fixar lliurement els salaris i decidir sobre la utilització dels beneficis.
- 1952: al seu 6è congrés, el partit comunista iugoslau es transforma en lliga dels comunistes iugoslaus, intentant definir, així, un nou rol del partit dins la societat.
- 1953: l'autogestió és estesa a la comuna i a les altres institucions socials.
- 1956: després del 20è congrés del P.C.U.S. denunciant els "errors" stalinians, ve el desglaç de les relacions amb la U.R.S.S. Iugoslàvia que des de 1948 s'havia tombat cap a l'Oest, continua una política de no-alineació.
- 1963: proclamació d'una nova constitució que ratifica la temptativa autogestora.

1965-1973: La segona fase de l'autogestió

- 1965: llei fonamental sobre les empreses. La planificació, que estava bastant centralitzada malgrat diverses reformes, esdevé molt oberta. Iugoslàvia es transforma ràpidament en una veritable economia de mercat. L'alliberament del mercat és així molt més fort que l'instituit als països de l'Est després de les reformes econòmiques del mateix any.
- 1966: Rankovitch, vice-primer ministre i cap de policia, és eliminat per les seves tendències centralitzadores. Aleshores s'ha produït un cert alliberament.
- 1967: les empreses estrangeres són autoritzades a invertir a Iugoslàvia (però no poden posseir més del 49% de les accions d'una empresa).
- 1968: contestació estudiantil a Iugoslàvia. La constitució és modificada (modificació XV). Les empreses poden, d'ara endavant, determinar lliurement els seus òrgans de gestió, amb la condició de conservar el consell obrer o un òrgan similar.
- 1971: noves modificacions constitucionals reforçant l'autonomia de les Repúbliques després de l'empenta nacionalista a Croàcia.

L'autonomia de les empreses és encara reforçada. Sentada del 2on congrés d'autogestors a Sarajevo.

Segons la plataforma pel 10è congrés de la Lliga dels comu-

nistes, "aquest marca la fi de l'estancament relatiu de l'autogestió; inaugura l'etapa actual del combat per a les noves obertures de l'autogestió".

- 3 de desembre de 1971: vint-i-una sessió de la presidència de la Lliga dels comunistes. La penetració del nacionalisme dins la Ll.C.I. és severament condemnada. Hom llança una crida per tal que els comunistes eliminin tot tipus de resistència a l'orientació autogestora.
- 1973: preparació d'una nova constitució. L'autogestió iugoslava pren una nova direcció.

L'AUTOGESTIÓ DINS L'EMPRESA

A totes les empreses hom troba dues estructures fonamentals: els òrgans d'autogestió i els òrgans d'execució. Els òrgans d'autogestió representen l'estructura de decisió i de poder. L'òrgan principal d'autogestió és el Consell obrer, elegit pel conjunt dels treballadors. És el Consell obrer el que elegeix un comitè de gestió. El Consell obrer elegeix també el director entre els candidats que es proposen (s'organitza un concurs públic). El director ha d'estar sotmès a la reelecció cada quatre anys. A les petites empreses és el conjunt dels treballadors el que s'ocupa del consell obrer.

Des de 1968 hom ha fet temptatives per a acostar els òrgans d'autogestió de la base. Així, doncs, consells d'obrers poden ésser establerts a nivell d'un taller o d'un departament, en funció de la seva dimensió. La modificació constitucional XXI de 1971 estipula, en efecte, que "la unitat de base del treball associat" ha d'esdevenir el lloc determinant de l'exercici dels drets dels treballadors en l'autogestió. Aquestes unitats de base del treball associat comprenen generalment de 40 a 100 treballadors.

A les grans empreses, o a les empreses mitjanes, l'autogestió comporta dos o tres nivells:

- la unitat de base del treball associat, la col·lectivitat de treball del qual fa generalment la funció de consell;
- la unitat econòmica o unitat de treball associat que reagrupa diverses unitats de base del treball associat. És el nivell d'un establiment o d'una divisió. Li correspon un consell obrer, amb un director;
- l'empresa amb el seu consell obrer central que elegeix el director general i el comitè de gestió.

Aquest esquema no és pas rígid. Sovint cada empresa posseeix una estructura pròpia d'organització. Però, sobretot, la realitat del funcionament de les estructures varia considerablement d'una empresa a l'altra. Aquestes variacions es refereixen a dos punts:

- el grau de descentralització dels òrgans d'autogestió i de delegació de poder a les diferents instàncies canvia molt segons les empreses.

Al 1971 hom creia que només un 20% de les empreses havien delegat drets de decisió als departaments, tallers i unitats de treball. És a les empreses més grans on la descentralització de les decisions a nivell de les unitats de treball és més feble;

- les relacions entre els òrgans de decisió (òrgans d'autogestió) i els òrgans d'execució no són pas els mateixos a tot arreu. La influència tecnocràtica pot ésser més o menys pronunciada. En molts cassos el poder de decisió dels òrgans d'autogestió es redueix de fet a una simple consulta o a una participació.

Al començament de 1974 una nova estructura -el "control obrer"- serà establerta. El seu rol serà controlar l'aplicació de les decisions preses pel Consell obrer. L'establiment d'aquesta estructura testimonia les dificultats que existien i que continuen existint.

Un nombre molt important de treballadors participa en els òrgans d'autogestió de l'empresa. Hom pot estimar que un treballador de cada quatre és membre o ha estat membre d'una comissió, d'un comitè auxiliar o d'un consell a qualsevol nivell de l'empresa.

Però aquest grau elevat de participació en les diverses estructures no significa forçosament que l'autogestió funcioni de manera satisfactòria. Les reunions són generalment poc freqüents (una vegada al mes pel Consell obrer).

La qüestió principal posada per l'autogestió a l'empresa ve del fet que les estructures funcionals (la direcció) tenen tendència a exercir el poder, els òrgans d'autogestió de fet estan només associats a la presa de decisió.

L'AUTOGESTIÓ SOCIAL

La constitució iugoslava va garantir des de 1953 el dret a l'autogestió fora de l'empresa: és l'autogestió social (l'autogestió a les empreses és anomenada "autogestió obrera"). L'autogestió social fa referència a:

- les institucions de gestió social (ensenyament, sanitat, cultura, etc.);
- els serveis socials (seguretat social) i els serveis de l'Estat (bancs, assegurances, administració).

L'autogestió obrera difereix evidentment de l'autogestió social. A les empreses, en efecte, són els treballadors els qui creen els beneficis per mitjà del seu treball. Les institucions socials no creen cap benefici. Només poden administrar els assumptes que els són acordats. A aquesta primera diferència s'ajunta una segona: els poders públics (a nivell d'una comuna, d'una república o de la federació) exercint sempre un control sobre les institucions socials.

Per tal de pal·liar aquestes limitacions de l'auto-

gestió, hom ha buscat uns mitjans que permetin a aquestes institucions d'ésser més independents dels poders públics. Al 1966, unes "comunitats d'ensenyament" han estat creades per a "arrencar l'ensenyament al patronat de l'Estat". Les comunitats d'ensenyament són finançades de dues maneres. En primer lloc per un impost sobre els beneficis, l'import del qual és fixat per l'Estat. Després per les empreses, organitzacions socials, etc., que tenen recursos als serveis d'educació o de formació permanent. El finançament de les comunitats d'ensenyament es concreta, doncs, per l'impost afectat i pels contractes amb els qui en fan ús.

Dintre aquesta òptica ha estat proposat, al 1971 (modificació XXI), l'establiment de "comunitats d'interès". Les comunitats d'interès, reagrupen els treballadors d'una institució social i els qui fan ús d'aquestes institucions, i el seu objecte és fer més independents aquestes institucions.

Però l'establiment de les comunitats d'interès és bastant lent, ja que els qui en fan ús estan acostumats al finançament d'escoles, hospitals, organismes culturals, etc. per part de l'Estat. L'ambició dels dirigents iugoslaus arriba fins el fet de desitjar contribucions voluntàries, negociades per contractes, entre les escoles, hospitals, etc., i les col·lectivitats dels qui en fan ús, suprimint progressivament els finançaments per part de les Repúbliques o de l'Estat federal. Iugoslàvia que ha començat a posar en qüestió, per a l'escola, el principi de l'impost no afectat (que existeix a França), sembla així orientar-se cap a la generalització de l'impost afectat obligatori, amb la perspectiva d'anar vers l'impost afectat negociat.

Aquesta orientació, que té com a finalitat fer que els ciutadans siguin més conscients socialment, presenta tanmateix el risc de veure com es transformen progressivament en empreses com les altres, les escoles, hospitals, organismes socials i culturals que vendran uns serveis al mercat negociant llur preu amb els qui en fan ús. Aquesta tendència a veure com les relacions de mercat es generalitzen a tots els aspectes de la vida social, no deixa de posar algunes qüestions.

Als bancs, assegurances socials i administració, l'autogestió és naturalment encara menys àmplia que a l'ensenyament o a la sanitat. Els consells i els comitès de gestió es limiten de fet a problemes de gestió del personal i d'organització del treball.

El desenvolupament de l'autogestió social està lligat a un procés de desestatització profunda. La noció de servei públic es troba així definida d'una manera nova. Les fronteres entre les empreses "normals" i les activitats socials o els serveis públics s'esborren. És el moviment simètric invers d'allò que passa a França on les fronteres s'esborren en l'aspecte de la privació. A Iugoslàvia, és el conjunt de l'economia i de la societat que es socialitza, alliberant-se ensem de la privació i de l'estatització.

AUTOGESTIÓ I VIDA POLÍTICA

L'autogestió política, sinònim de democràcia, es tra dueix de dues maneres a Iugoslàvia:

- una molt àmplia descentralització de la vida política;
- un assaig de redefinició de les relacions entre elegits i electors, representats i representants.

Iugoslàvia és un Estat federal en el qual les sis Repúbliques i les dues províncies autònomes tenen una autonomia bastant gran. Les repúbliques i les províncies, representades igualment en la Federació, tenen de fet un dret de "veto" sobre les decisions importants de la Federació.

El rol de la Federació tendeix a limitar-se a dos elements:

- la política estrangera;
- la defensa nacional.

En el nivell econòmic la Federació té, en principi, com a funció assegurar la unitat del mercat, regular el sistema monetari i organitzar la planificació. El federalisme iugoslau és pràcticament el més desenvolupat del món. L'Estat central té menys prerrogatives que als Estats Units o a Alemanya. El sistema iugoslau no pot deixar de fer pensar amb Proudhon, en aquest i tants d'altres aspectes.

La comuna representa l'element de base de l'autogestió en el domini polític. És el lloc de coordinació de l'activitat dels òrgans d'autogestió. Les seves funcions econòmiques i socials són sensiblement més esteses que a França. A fi de permetre una coherència econòmica i reduir una administració pletòrica, el nombre de comunes ha estat reduït progressivament. Iugoslàvia compta amb gairebé 500 comunes (recordem, per a donar un punt de referència, que França compta amb 38.000).

La vida política iugoslava apareix així molt descentralitzada. Però els conflictes són, per altra banda, nombrosos. Els problemes de nacionalitats han pres una gran importància. En aquest context és posada la qüestió de la cohesió política i social de Iugoslàvia.

En els fets no és la Federació com a institució la que juga aquest rol. Darrera les institucions polítiques hi ha un home -Tito- i unes organitzacions "sòcio-polítiques", la Lliga dels comunistes i la Confederació dels sindicats.

L'autoritat de Tito és de fet la garantia nº 1 de la unitat iugoslava. En diverses ocasions ha resolt conflictes que potser no haurien tingut solució en la situació normal de les institucions. Hom ha pogut constatar-ho sobretot, al 1971, amb la flamarada de nacionalisme a Croàcia. La Lliga dels comunistes és, paral·lelament a Tito el qual n'és el president, una garantia de coherència social. En un país descentralitzat, àdhuc atomitzat, la Lliga dels comunistes és la principal institució contralitzada per la seva organització, i coherent per la seva ideologia. Per mitjà dels seus membres es fa present

arreu, a les fàbriques, les comunes, les institucions socials, etc. En lloc de minvar, el rol dirigent de la Lliga dels comunistes és menat a reforçar-se amb el desenvolupament de l'autogestió. No és pas la mínima paradoxa de l'autogestió iugoslava. La Confederació dels sindicats i l'Aliança Socialista (organització de massa) juguen un rol anàleg en dominis limitats. La seva política està, per altra banda, àmpliament subordinada a la del Partit.

Després d'alguns anys, la Lliga dels comunistes ha llançat el tema de la "desprofessionalització" de la vida política a fi de fer més viva la democràcia.

El projecte de nova constitució proposa, així, un sistema de delegació a fi de reemplaçar el sistema clàssic de representació. Hom ha proposat que els diputats a les diferents assemblees es quedin al seu lloc de treball i siguin controlats per un petit grup elegit amb ells, "la delegació".

JERARQUIA I DESIGUALTATS

Les diparitats dels beneficis són encara molt importants a Iugoslàvia. Per a una mateixa qualificació el salari pot anar de 1 a 4 segons les empreses i les regions (aquesta separació és al voltant de 1 a 2 a França).

El desenvolupament econòmic de les repúbliques és també molt desigual. El benefici mitjà per habitant és sis vegades més elevat a Eslovènia que a la província de Kosovo.

Per a reduir les disparitats entre les organitzacions de treball hom acaba d'acceptar un mecanisme per a totes les repúbliques. Des de 1974 hauria de permetre arribar a limitar les disparitats dels salaris per a una mateixa qualificació de 1 a 4 a 1 a 2. Encara que l'agricultura estigui sobretot lligada a la petita explotació individual, la diferència global entre les regions industrialitzades i les regions predominantment agrícoles, no deixa d'ésser pronunciada.

A les empreses, la jerarquia entre el salari menys elevat i el salari més elevat (el del director) és una mitjana de 1 a 4 o de 1 a 5. A les petites empreses, tanmateix és freqüent que la diferència no sobrepassi 1 a 2 o 1 a 3. A l'interior d'una mateixa república, la jerarquia del conjunt dels salaris pot ésser més elevada. La diferència entre el salari més elevat i el menys elevat a la república de Sèrbia és de 1 a 9.

El desenvolupament de certes activitats privades, especialment a l'hosteleria amb el "boom" turístic, ha permès a certs individus d'enriquir-se ràpidament. Aquests "milionaris" iugoslaus, que tenen un "Mercedes" i residències secundàries, són en nombre limitat. A més a més, segons enquestes realitzades, hom ha comprovat sovint que les causes del seu enriquiment eren il·lícites: frau, especulació immobiliària, col·locació de més de 5 empleats, etc.

Sovint intervé un últim element que marca més fort les disparitats de beneficis: és la pràctica, per part d'un

gran nombre de persones, de treballs annexos, és a dir d'un doble treball (generalment la jornada de treball acaba a les 3 de la tarda).

EL PLA I EL MERCAT

El mercat iugoslau està obert a l'exterior. Les empreses poden **importar i** exportar lliurement. L'Estat no controla el comerç exterior de Iugoslàvia.

La lliure circulació dels treballadors és també garantida. Més de 800.000 iugoslaus treballen actualment a l'estranger.

El mercat és relativament poc controlat. No hi ha gaire política de preus, per exemple. El resultat és una inflació elevada (17% el 1972, més del 30% el 1973), un percentatge de parats bastant important i un desequilibri de la balança de pagaments.

El pla, a partir de la llei de 1961 sobre la gestió planificada de l'economia social i sobretot després de la reforma de 1965, no juga altra cosa que un rol indicatiu. És, de fet, a nivell de les repúbliques que hom fa la planificació veritable per mitjà dels "plans autònoms". Aquesta planificació a les repúbliques s'assembla a la planificació francesa dels anys 1960 (començament del IV pla). És una planificació incitadora i no és impositora. La plataforma per al 10è congrés de la Ll.C.I. anota: "Introduint l'autogestió, hom ha destruït la planificació administrativa centralitzada, sense haver arribat encara a instaurar la planificació autodirigida".

Iugoslàvia és lluny d'arribar a la unió econòmica. El mercat econòmic iugoslau no existeix veritablement. Els homes i els capitals circulen molt poc d'una república a l'altra. Són escasses les empreses que tenen repartides llurs activitats de producció pel conjunt del territori iugoslau.

El més eficaç control econòmic global es fa a través de l'aparell bancari que controla el 50% de les inversions. Quant a l'Estat federal, aquest finança només el 15% de les inversions (contra el 27% el 1965). Aquest perill "d'estatisme bancari", que és freqüentment denunciat, contribuirà probablement a redefinir els òrgans de regulació econòmica global.

BIBLIOGRAFIA SUMÀRIA

Entre els llibres dedicats a l'autogestió iugoslava, hom pot assenyalar sobretot quatre títols. És important tenir en compte la seva data de publicació:

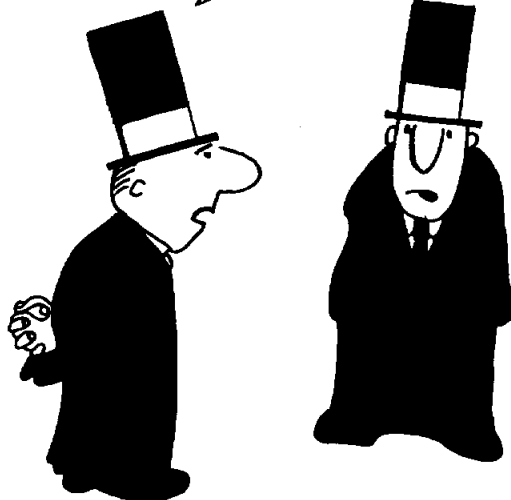
- "Autogestion et socialisme", per A. Meister (Seuil, 1965).
- "Où va l'autogestion yougoslave?", per A. Meister (Anthropos, 1971).
- "Etatisme et autogestion", articles traduïts de Serbo-Croate (Anthropos, 1973).
- "L'autogestion à l'épreuve", per M. Drulovic (Fayard, 1973).

Hom pot també fer referència a nombrosos articles de la revista "Autogestion et socialisme".

Dos opuscles de la documentació francesa són també interessants:

- "Le nouveau fédéralisme yougoslave", (Notes et études documentaires, del 10 de maig de 1972).
- "L'autogestion yougoslave", (Notes et études documentaires, del 23 de juliol de 1973).

Si els russos fossin una mica
mes comprensibles ja faria
temps que Tito s'hauria
suïcidat

Amb Nixon almenys
les experiències no
s'eternitzen pas!

S Í N T E S I
 =====

TEORIA I PRÀCTICA DE L'AUTOGESTIÓ IUGOSLAVA

Si hi ha una cosa que no pot deixar de colpir l'observador de la societat iugoslava, és la seva diversitat. No hi ha un "model" iugoslau d'autogestió a la pràctica. Les situacions varien considerablement entre les empreses, les comunes, les Repúbliques. Per altra part, la situació iugoslava evoluciona molt. L'autogestió d'avui no té gran cosa a veure amb la de 1952. Les institucions canvien i es transformen continuament. Iugoslàvia és l'únic país del món que, en vint anys, ha canviat dues vegades de Constitució, fent importants modificacions en diverses ocasions.

Per tant, no té cap sentit afirmar que hom està "a favor" o "en contra" de l'autogestió iugoslava. És, en canvi, important formular un cert nombre de qüestions que posa la història de l'experiència iugoslava, a fi de reflexionar millor sobre la nostra pràctica i les nostres perspectives.

1. Les estructures oficials de poder a l'empresa i el poder real dels treballadors.

L'autogestió a l'empresa iugoslava es recolza sobre dos tipus d'estructures: els òrgans d'autogestió (consells obrers) i els òrgans d'execució (comitès de gestió i director).

Teòricament, són els òrgans d'autogestió els qui tenen el poder, poder que els és delegat per la col·lectivitat dels treballadors. El consell obrer és el qui pren les decisions importants concernents a les inversions, als contractes, a la repartició del benefici i, en general, a tot el que fa referència a la política de l'empresa. S'ha operat una doble evolució en els fets:

- el nombre d'enginyers i de tècnics no para de créixer en els consells, fent disminuir el nombre d'obriers de la producció;
- els conflictes es manifesten sovint entre la direcció i els treballadors.

Algunes xifres permeten de fer-se una idea sobre l'evolució de la composició dels consells.

COMPOSICIO SOCIAL DELS CONSELLS OBRERS ⁽¹⁾
-En %-

	1960	1965	1970
Nombre total dels membres dels consells obrers, dels quals:	156.300	149.404	135.204
1. <u>Obrers - total:</u>	76.2%	73.8%	67.6%
- altament qualificats	15.1	16.7	17.2
- qualificats	40.5	37.8	33.7
- semiqualicats	13.4	10.8	9.0
- no qualificats	7.2	8.0	7.4
- aprenents	-	0.5	0.3
2. <u>Altres persones empleades total:</u>	23.8%	26.2%	32.4%
- Formació professional sup. 1er. i 2on. cicles	4.2	5.9	10.1
- Formació professional secundària	12.0	13.0	15.9
- Formació professional primària	7.6	7.3	6.4
El quadre fa referència només als consells obrers centrals de les empreses. L'anàlisi no engloba els consells obrers dels tallers, departaments, unitats de treball, etc.			

(1) Extracte de "la relació entre la vaga com a conflicte social i l'autogestió com a sistema social" per Jovanov, secretari de la Comissió de l'autogestió del Consell de la Confederació dels sindicats de Iugoslàvia. Belgrad, agost de 1972.

- - - - -

Jovanov, l'autor d'aquest estudi, assenyala altrament que el nombre d'obers "productors directes" és en realitat d'un 54.9% i no un 67.6% com indica el quadre. Les estadístiques compten com a obrers els qui tenen una formació d'obrers, àdhuc si han esdevingut contramestres, agents tècnics o empleats. Hom notarà, per altra part, la feble representació dels treballadors poc qualificats.

Aquesta tendència és reforçada als comités de gestió on els obrers són només el 32%. Jovanov estima, a més a més, que la "influència efectiva dels obrers en les decisions preses als centres institucionalitzats del poder social se situen ben al costat del grau de la seva representació en aquests centres".

La importància actual de les vagues és un índex d'aquesta situació. Hom ha recensat 148 vagues al 1968 i 207 el 1969. Aquest desenvolupament és encara més significatiu tenint en compte que la vaga és tolerada però no és veritablement legal. Els sindicats, per la seva banda, reproveixen la vaga com a mitjà d'acció, encara que trobin justificades les reivindicacions.

cions.

Els vaguistes, un 92% dels treballadors iugoslaus, malgrat tot estan sempre adherits al sindicat.

Aquestes vagues, d'una naturalesa evidentment diferent de les que es realitzen als països capitalistes, tenen dues característiques: són curtes -tres quartes parts no duren més de vint-i-quatre hores- i és refereixen principalment al sector productiu.

Però no són aquestes les característiques més interessants. Hi ha dos fets que tradueixen millor la naturalesa de la vaga com a expressió d'una situació de poder a l'empresa:

- en un 85% dels casos els membres dels òrgans d'autogestió participen en la vaga;
- en un 70% dels casos, els vaguistes afirmen que estan únicament en conflicte amb la direcció de l'empresa (en un 17% dels casos únicament amb els òrgans d'autogestió, en un 11% dels casos amb la direcció i els òrgans d'autogestió, en un 0.2% dels casos amb un altre departament de l'empresa).

Això tendeix a demostrar que la separació entre els òrgans d'autogestió i la direcció és més gran que la separació entre la base i els òrgans d'autogestió elegits. La desviació tecnocrata del poder apareix com a l'handicap més gran de l'autogestió iugoslava.

L'examen de les causes profundes de les vagues a Iugoslàvia permet de precisar aquesta anàlisi. Les xifres següents són extretes del citat estudi de Jovanov. Es refereixen principalment a les vagues realitzades després del 1960.

CAUSES PROFUNDES DE LES VAGUES A IUGOSLÀVIA

1. Subdesenvolupament de l'autogestió. Feble influència dels obrers sobre les decisions en l'organització del treball:	14.9%
2. Sistema de repartició dels beneficis. Diferències injustificades i abusives:	36.4%
3. Benefici massa feble. Normes massa elevades:	26.8%
4. Concentració del poder de decisió a nivell de l'empresa i autogestió subdesenvolupada en les seves diferents parts:	8.2%
5. Conducta burocràtica constant envers els obrers:	3.3%
6. Manca d'informació o falses informacions:	10.4%
	100 %

Segons aquest estudi, hom pot apreciar que més d'un terç de les vagues troben el seu origen directe en un mal funcionament de l'autogestió. Als altres casos, la separació amb la direcció és tal que hom veu els treballadors "reivindicar contra ells mateixos". Però aquestes xifres no serien forçosament inquietants si no constatessin la dificultat del desenvolupament de l'autogestió. Mai ningú no ha pretès que l'autogestió iugoslava sigui totalment una realitat! La Lliga dels comunistes i els sindicats són clars i lúcids en aquest aspecte. Allò que és qüestionable no és aquesta situació, sinó la seva evolució. Alguns observadors opinen, en efecte, que l'autogestió a l'empresa resta estancada, i això quan no torna en darrera. L'anàlisi d'aquesta evolució és essencial.

Quins són, doncs, els obstacles al desenvolupament de l'autogestió a l'empresa?.

Es presenten dues tesis:

- per uns, és la tesi d'Albert Meister, l'autogestió, d'antuvi, ha tingut com a funció objectiva formar una nova esfera de responsables a les empreses. Aquest fi ja s'ha aconseguit i ara l'autogestió no pot altra cosa que afeblir-se lentament davant el poder dels tecnòcrates. No haurà estat altra cosa que un mitjà democràtic de selecció d'una "elite" de militants aptes per a exercir tasques de gestió i de direcció.

Segons Meister, si l'autogestió resta com a un mite viu, pertany, no obstant, al passat de Iugoslàvia;

- per altres, era la tesi de Serge Mallet, l'autogestió no més es pot concebre en una societat tecnològicament desenvolupada amb treballadors qualificats. L'autogestió iugoslava és, doncs, jutjada sense "bases objectives" suficients, pertany al futur.

Bona per a ahir o bona per a demà, això no ajuda gaire a pensar l'avui de l'autogestió!.

A fi de remeiar les dificultats actuals, la política de les autoritats iugoslaves recolza sobre dos tipus d'acció: les accions de formació i d'informació, d'una part, la definició de nous òrgans de control de poder, d'altra part.

Una nova estructura -el "control obrer"- serà implantada pròximament. Elegida per dos anys, el seu objectiu serà controlar l'execució, les decisions dels òrgans d'autogestió i verificar els comptes de l'empresa. Els dos terços dels seus membres hauran d'ésser obligatòriament obrers de la producció.

Paradoxalment sembla, així, que el millorament de l'autogestió passi per iniciatives dels alts dirigents que proposen noves estructures.

La idea d'una tal estructura de control (que evidentment té un sentit diferent del control obrer en un règim capitalista) revela, per altra part, la situació real en les empreses. Consulta, participació, control, són els tres termes que permeten de caracteritzar millor la situació real de poder dels

treballadors a Iugoslàvia. La formació i la informació molt sovint són considerades com a mitjans privilegiats per a desenvolupar l'autogestió millorant el nivell de consciència social dels treballadors.

Aquesta política que honestament intenta treure lliçons de les dificultats actuals, deixa, tanmateix, algunes qüestions essencials a l'ombra:

- Pot hom concebre un desenvolupament de l'autogestió sense posar en consideració la divisió del treball? La reflexió i les experiències es troben poc avançades en aquest punt. Sovint hom té la impressió que les relacions socials són abordades fent abstracció de tot contingut cultural o econòmic;
- Pot hom imaginar un exercici democràtic de decisió sense dedicar-hi temps?

Pràcticament les reunions de consells obrers només tenen lloc una vegada al mes; les dels consells de tallers, quan n'hi ha, en molts casos tenen lloc només tres o quatre vegades a l'any.

Quant a aquest punt, l'experiència iugoslava ens recorda que les "bones" estructures en teoria no són suficients per a assegurar una democràcia de decisió. I el mèrit de Iugoslàvia consisteix a saber modificar les seves estructures.

Però queden les qüestions. La història iugoslava ens ensenya almenys a no subestimar les dificultats de l'autogestió i a concretar millor les qüestions claus:

- quina igualtat d'informació és necessària per a prendre democràticament una decisió?
- com pot restar representativa la delegació?
- fins a quin punt hom ha de posar en consideració la divisió del treball per a evitar l'obstacle tecnocrata?
- quin és el marge de maniobra possible per a desenvolupar l'autogestió en una economia oberta a l'exterior i, per tant, al mercat capitalista internacional?

La reflexió sobre l'autogestió passa per una reflexió sobre aquests quatre punts.

2. El poder global a la societat. El rol del partit.

Un cert procés de desestatització s'opera lentament a Iugoslàvia. Les decisions són àmpliament descentralitzades a nivell de les repúbliques i de les comunes. Per exemple, no és pas l'Estat federal el qui controla burocràticament les institucions socials com l'ensenyament o la sanitat.

La societat iugoslava pot semblar molt descentralit-

zada, llegiu atomitzada. Les empreses són pràcticament autònoms del tot. Les comunes, a vegades, són veritables estats petits. En canvi, les institucions "sòcio-polítiques" -la Lliga dels comunistes, els sindicats i l'Aliança socialista- estan fortament centralitzades.

L'estructura i la concepció del Partit (la Lliga dels comunistes) són pròximes al model leninista clàssic. Encara que la línia del partit s'hagi liberalitzat, les seves estructures han quedat immutables. Aquesta situació d'un partit centralitzat únic en una societat descentralitzada reforça paradoxalment el seu rol. Així, el partit és pràcticament l'únic lligam de la coherència política a Iugoslàvia. És l'única estructura que pot impulsar i coordinar una política.

Es una situació molt diferent de la dels altres països de l'Est. En aquests països el partit comunista recolza sobre una gran burocràcia controlada per ell mateix. I per altra banda, el partit acaba identificant-se amb aquesta burocràcia.

La situació iugoslava és diferent. El partit dirigeix sense recolzar-se realment sobre una burocràcia. Més aviat és un centre d'ortodòxia ideològica que no pas un aparell burocràtic, encara que aquest segon aspecte hi estigui sempre present.

Es, doncs, al si del partit on, de fet, es prenen les decisions principals i es solucionen els conflictes més importants. És el partit qui ha mantingut i ha parat la flamarada de nacionalisme, el 1971, en ocasió de la famosa 21 sessió de la presidència de la Lliga dels comunistes. El partit és el guia i l'àrbitre suprem. D'aquesta manera tendeix inevitablement a substituir les estructures constitucionals d'arbitratge i de concertació. Per això, la qüestió del pluralisme polític comença a posar-se a Iugoslàvia. En efecte, dues estructures descentralitzades d'autogestió situen, necessàriament, dins la seva diversitat possible, el problema de l'expressió de les grans decisions de la societat. El debat intern al partit no és suficient per a representar aquest rol. A més a més, el partit tot sol posseeix de fet la iniciativa política. Ell tot sol, proposa, corregeix, sotmet a discussió o a crítica. Adhuc, quasi sempre, és el mateix Tito qui ha llançat les iniciatives més importants (reformes constitucionals, qüestió de nacionalitats, etc.).

Això fa que l'autogestió sembli de bell antuvi pensada per als treballadors. Pot el desenvolupament de l'autogestió operar-se desde dalt? La qüestió està actualment posada a Iugoslàvia. Va unida a la reflexió sobre el sistema de partit únic.

La descentralització iugoslava és també doblada per una centralització política. Qualsevol que sigui la democràtizació del poder en aquesta escala descentralitzada, la democràcia de conjunt encara no existeix realment.

Per altra part hom retroba el mateix esquema a nivell econòmic. L'economia està molt descentralitzada, el rol del pla

és feble, la reglamentació és lleugera, però els bancs que controlen el 50% de les inversions tenen, de fet, la cosa essencial del poder econòmic real. Hom està preparant una llei per a modificar aquesta situació.

3. Iugoslàvia en un canvi de direcció: autogestió, economia de mercat i model de desenvolupament. Cap a un nou liberalisme?

Hom no pot comprendre l'evolució actual de Iugoslàvia sense recordar els fonaments de la seva concepció de l'autogestió. Per als iugoslaus, la desalienació del treball, passa en primer lloc pel control del benefici del seu treball. Als països socialistes centralitzats, la plus-vàlua és acaparada per l'Estat: els treballadors estan alienats per l'apropiació burocràtica dels beneficis. L'autogestió a Iugoslàvia es defineix, al contrari, com al control de la plus-vàlua pels mateixos treballadors, l'alienació radical és l'alienació de la plus-vàlua. L'autogestió és, doncs, d'antuvi definida econòmicament a Iugoslàvia. Sobre aquesta base econòmica són pensades les noves relacions de poder.

El desenvolupament del mercat, lluny d'ésser una concessió a imperatius de gestió econòmica o de situació sobre el mercat internacional, apareix així com a un mitjà privilegiat de realitzar l'autogestió. L'extensió del sector mercant de l'economia és, en efecte, indispensable per a apreciar la formació del benefici a les empreses, però també a les institucions socials (escola, sanitat, etc.).

La concepció iugoslava de l'autogestió socialista paradoxalment tendeix a transformar els serveis col·lectius en empreses, a fi de permetre als treballadors d'aquests serveis d'adquirir un veritable benefici sense ésser alienats per la col·lectivitat que concedeix un pressupost. La socialització de l'economia iugoslava sembla inseparable d'una generalització de la categoria de mercaderia a tots els béns i serveis intercanviats dins la societat.

Aquesta concepció, que no és pas sorprenent, és el fruit d'una concepció marxista bastant clàssica: el canvi de les relacions socials depèn directament de les modificacions econòmiques. És la mateixa teoria que, per altra banda, porta a resultats diferents als països de l'Est. Però, en un cas l'individu és d'antuvi situat a la seva col·lectivitat immediata (per exemple, l'empresa) i en l'altre cas, l'individu és, d'antuvi, comprès com a membre de la societat global.

En últim terme, la concepció del lloc de l'individu dins la societat és el que diferencia radicalment el socialisme iugoslau del socialisme dels països de l'Est.

Iugoslàvia sembla orientar-se vers allò que hom po-

dria anomenar una societat liberal (1) d'un nou tipus. Hom parla d'autogestió, àdhuc d'autoconstitució. La modificació XV de 1968 a l'última constitució, intentava així de suprimir tot "model" d'autogestió. Estipula: "Els treballadors de l'organització de treball institueixen els òrgans de gestió de l'organització de treball i les organitzacions de treball associades que en formen part, determinen el seu camp d'acció i la durada del seu mandat, i defineixen les condicions i la forma de la seva elecció i la seva dimissió". En el camp econòmic, els monopolis són combatuts com a falsejadors de l'autogestió, ja que institueixen un domini del mercat, etc.

Hom no pot impedir de pensar en Proudhon mutualista i federalista, somniant una societat descentralitzada constituïda sobre la base d'associacions voluntàries i de relacions contractuals.

Iugoslàvia tendeix, potser inconscientment, vers una societat neoliberal original que no seria capitalista. Ja que si el sector privat és important a l'agricultura, l'hosteleria i l'artesanat, és gairebé inexistent a la indústria i molt poc desenvolupat als serveis (menys per al comerç i els transports). Globalment no hi ha pas dubte sobre la propietat social dels mitjans de producció i d'intercanvi. "Encara no" diuen alguns. Tanmateix no és ben segur que això es produeixi. En efecte, cap indicatiu ho anuncia. És massa fàcil de parlar de Iugoslàvia com a un país "en transició vers el capitalisme".

Es tracta ben bé d'una altra cosa. Si hom escolta certs responsables iugoslaus, hom somnia més aviat Tocqueville descobrint "la democràcia a Amèrica". Una democràcia a Amèrica que no estigués pervertida. Per altra part, ¿no diu hom, avui dia, als països de l'Est que és l'Amèrica de l'Europa occidental? Iugoslàvia reconstrueix potser ingènueament una democràcia burgesa, sense burgesia en el sentit clàssic.

És en aquest sentit que l'evolució del rol de la Lliga dels comunistes representarà un rol determinant. Només la seva desaparició permetrà de jutjar veritablement el pendent sobre el qual es troba Iugoslàvia.

De moment, Iugoslàvia se'ns presenta encara com a travessada per tendències contradictòries, una mena de compromís entre un neoliberalisme en construcció i unes estructures burocràtiques que no han acabat de desaparèixer.

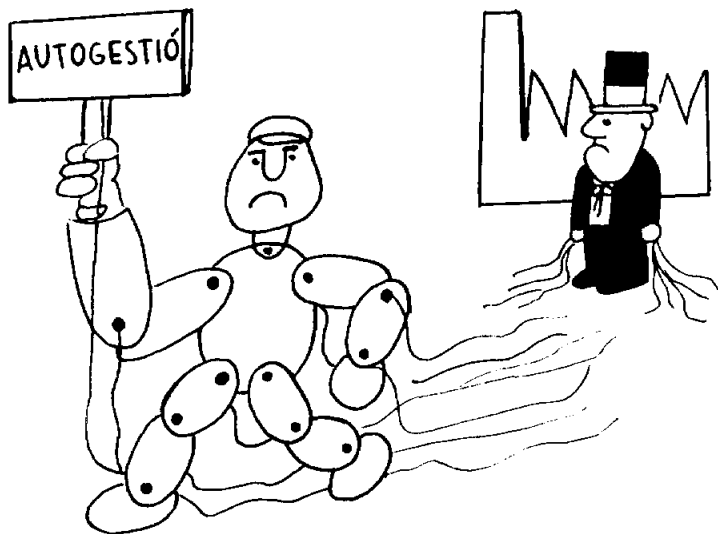
En aquest context, no és pas sorprenent que siguin poc posades les qüestions del model de desenvolupament de la jerarquia. Hi ha massa ingenuïtat sociològica i desconfiança del centralisme perquè puguin ésser posades. Tanmateix, el fet

(1) El terme de societat liberal és utilitzat en el sentit original de societat políticament igualitària, on els diferents individus i grups formalitzen les seves relacions lliurement i contractualment. Però molt ràpidament, el "liberalisme" ha estat deformat per la societat capitalista que darrera un discurs liberal, ha buscat contínuament amagar l'opressió i l'explotació.

de concebre progressivament un altre model de desenvolupament no implica necessàriament una societat centralitzada i estatitzada. I la reflexió de les relacions jeràrquiques i les desigualtats de poder no es fa només imaginant "bones" estructures.

Sobre aquests punts, l'experiència iugoslava posa la qüestió de la relació entre Socialisme autogestor i Liberalisme. Han tingut lloc debats importants sobre aquest tema a Iugoslàvia, la tardor de 1972. És una qüestió important que hom no pot eludir.

Pierre ROSANVALLON

TRES PUNTS DE VISTA
=====

ON VA L'AUTOGESTIÓ IUGOSLAVA?

A. MEISTER: Iugoslàvia és actualment una espècie de república cooperativa.

Una de les característiques de l'autogestió iugoslava és relegar la democràcia d'empresa a la base, al nivell local. L'autogestió ha estat sempre considerada com a un afer dels obrers, i hom coneix com s'ha insistit sobre la bona representació dels productors directes en els diferents òrgans electius. Al mateix temps, si hom se situa en el punt de vista sempre una mica maquiavèlic del qui és al poder i que espera quedar-s'hi, la democràcia de base deia als membres d'aquesta classe obrera tan lloada: "Vosaltres teniu les vostres estructures democràtiques, quedeu-vos-hi, deixeu-nos fer a nosaltres en els altres nivells!". De fet, avui dia, hom té el dret a demanar-se si l'atenció acordada en aquests nivells primaris de la democràcia, no ha desviat l'atenció d'allò que passava a dalt, si hom no ha conduït els obrers a centrar-se massa en la seva empresa mentre les decisions importants que determinen el futur de l'empresa són preses ben lluny d'ells i fora d'ells.

És molt possible que una part de la desconfiança dels consells obrers amb relació a fusions d'empreses sigui deguda a la preocupació de realitzar una experiència d'autèntica democràcia industrial. Reaccionant contra les dificultats exteriors -tant quant a les decisions preses per damunt de l'empresa com quant a les dificultats del mercat- l'empresa s'ha tornat molt gelosa de la seva autonomia en tots els aspectes on aquesta era possible (per exemple, en el dret de refusar una fusió).

Com hem vist a l'esquema clàssic de l'autogestió, les empreses no són pas autònomes i qualsevol decisió prové de l'oposició, del diàleg, entre la voluntat de la col·lectivitat nacional expressada pel pla i la voluntat del grup humà que constitueix el personal de l'empresa. L'empresa socialista només es beneficia d'una "sobirania limitada", li falten encara alguns anys per a assemblar-se a la dels països del camp socialista. En la mesura en què la desplanificació no permet més d'expressar-se a la voluntat nacional, és tota l'arquitectura de l'autogestió que s'esfondra, i aleshores les empreses esdevenen comparables a les cooperatives del món liberal. Quan la propietat social deixa d'ésser controlada per l'Estat esdevé de fet una propietat col·lectiva, com la propietat cooperativa. Quant a la gestió, no podent confrontar-se a les indicacions del pla però havent de resistir les fluctuacions del mercat, esdevé també de tipus liberal. El fet de no tenir ja un rol dirigent a les empreses, com hem vist, comporta que el partit no pugui reforçar més les tendències centrípetes i conduir les unitats autònomes al si de l'ortodoxia. L'autogestió ha esdevingut cooperació i, en relació als anys 1950 i a la teoria de l'autogestió posada al

dia en aquell moment, Iugoslàvia és actualment una mena de re pública cooperativa.

(Extracte d'"Où va l'autogestion yougoslave?" Edicions Anthropos, 1971).

E. KARDELJ: No hi ha una societat "pura".

A l'hora actual, la classe obrera i la Lliga dels comunistes es troben confrontades en la tasca d'haver de posar en marxa els objectius de desenvolupament de l'autogestió a l'e tapa present de la nostra revolució. Durant el seu combat, la classe obrera i la Lliga dels comunistes han de servir-se de l'arma del pensament teòric i també de l'anàlisi científica de la realitat social. No podrà pas ésser que es tracti d'introduir pensaments i esquemes teòrics a la societat iugoslava a partir de sistemes socials completament diferents. Al contrari, es tractarà d'una doctrina i d'una crítica social que s'inspiraran en la pràctica de l'autogestió socialista i que partiran de les lleis d'aquest sistema i no pas d'un altra.

Per tant, no és suficient, des del punt de vista d'una crítica progressista de l'actual realitat social iugoslava, determinar en què aquesta pràctica difereix del "fi darrer", és a dir del comunisme. A l'hora actual, sobre aquest punt, hom ha de posar abans que tot les següents qüestions: en quina mesura les forces exclusivament capaces, pel seu interès de classe, d'orientar el desenvolupament social cap a aquell fi, assumeixen un rol dirigent dins la societat?, és que els mitjans que escolleixen per a arribar a aquest objectiu permeten un desenvolupament semblant?, quines tasques immediates pot i ha de proposar-se avui dia, una societat d'autogestió socialista, als diferents sectors de la vida i de l'activitat socials, per tal de poder evolucionar efectivament en la direcció d'aquest fi a llarg terme?, etc. El nostre problema fonamental és, doncs, buscar i escollir unes vies i formes d'evolució i de creixença del nou organisme social: no és pas la imprecisió i els objectius vagues. Ja que, de fet, aquesta imprecisió no existeix.

Així, una gran part de la nostra crítica social teòrica és lluny de contemplar els fets sota aquesta llum.

Els teòrics que parteixen de les posicions de la crítica anomenada "d'esquerra", critiquen la nostra realitat social descobrint-hi, sense parar, unes relacions de propietat d'Estat, de monopoli burocràtico-tecnòcrata, relacions de propietat de grup, relacions de capital, àdhuc relacions de capitalisme privat. Fent això, s'esforcen a "provar" indirectament que hi ha poc socialisme a casa nostra. Però no proven res de tot això, sinó que a les seves crítiques hi ha molt poc de ciència i molt de política a partir de posicions que no són pas gaire les de l'autogestió socialista. Ja que no hi ha, a la història, una societat "pura". Tot sistema social nou porta, durant molt de temps, en si mateix, elements de la societat que l'ha concebut. Àdhuc, abans que hagi acomplert la seva missió històrica, l'embrió de les noves relacions socials, de les seves di

ferents fórmules apareix al seu si. L'autogestió social es desenvolupa, al nostre país, a partir de la societat capitalista subdesenvolupada de l'antiga Iugoslàvia, així com també de les relacions de propietat d'Estat del període de la revolució "expropiació dels expropiadors", i així en un medi mundial on predominen el capitalisme monopolista i les fórmules de propietat d'Estat de relacions de producció socialistes.

Hom concep, doncs, fàcilment que la influència exercida per aquestes diferents realitats contribueix a introduir a les relacions de producció de la societat iugoslava, que són, per la seva essència sòcio-històriques, per l'orientació general del moviment, unes relacions socialistes, uns elements més o menys nombrosos d'antigues formacions sòcio-econòmiques.

(Extracte de "L'autogestion, loi du développement socialiste", publicat a la revista iugoslava, "Questions actuelles du socialisme", Abril 1973).

P. HOUDENOT: El sistema iugoslau no és un sistema estereotipat, l'autogestió no s'acabarà mai.

Iugoslàvia refusa quedar-se en un sistema estereotipat. Aquest país, subdesenvolupat al moment de la seva Alliberació, ha evolucionat considerablement des dels anys 50, tant en el pla polític com en el pla econòmic. El projecte autogestor no és estrany a aquest progrés. Al començament, les decisions importants venien de dalt, de l'Estat; després, poc a poc, les estructures intermediàries, la base, han pres les seves responsabilitats, tant a escala de les empreses com en el pla territorial. La Constitució de 1963 ha marcat un canvi de direcció, però també la reforma econòmica de 1965. En efecte, és en aquesta data que les empreses han pogut disposar d'una certa autonomia en relació amb les repúbliques i les comunes, i que els directores d'empresa han estat designats pels mateixos treballadors i no per les comunitats territorials.

Des de 1971, els responsables iugoslaus de les empreses, tant si es tracta del muntatge directiu com dels membres dels consells obrers, són conduïts a interrogar-se sobre els nivells de decisió. Cal dir que el sindicat vetlla moltíssim aquest aspecte. Les tres modificacions constitucionals de 1971 -anomenades "modificacions obreres"- han de permetre a tots els treballadors prendre les responsabilitats que han d'ésser seves. Un responsable sindical s'expressa així: "En el marc d'un dret inalienable com és el de decidir, de suggerir, l'òrgan su prem d'autogestió ha d'ésser la reunió de tots els treballadors, l'assemblea general". Es dedueix que el rol dels consells obrers serà profundament modificat; seran conduïts simplement a aplicar les decisions preses a les assemblees generals. Tot això per tal de combatre o, més ben dit, d'evitar els perills de burocràcia o tecnocràcia per part de certs directores o membres dels consells obrers.

Queda un problema per a resoldre: el de la forma de

planificació adaptada a aquest sistema d'autogestió, qualificada "d'autogestió directa". En aquest aspecte, els iugoslaus encara estan buscant, però no endebades. En efecte, fa algun temps que hom ha aplicat a certs sectors econòmics un sistema de "Pla de trobada", resultat d'una confrontació entre els punts de vista de les empreses, que produeixen, i els de les comunitats sòcio-econòmiques, és a dir de les comunes, de les repúbliques i de l'Estat. Tots els projectes són tot seguit examinats des de dalt pels estaments de coordinació, que donen el seu punt de vista. Així, poc a poc, el Pla de mica en mica pertany menys als experts i figura d'una manera natural al sistema d'autogestió directa descrit més amunt.

Certament existeix encara una distància entre aquestes orientacions i les realitzacions, però, qui podria dubtar-ne? I de més a més, tenint en compte que l'autogestió no té més d'un quart de segle d'existència. Edward Kardelj, membre de la presidència de la Lliga dels comunistes de Iugoslàvia, és precis en la matèria: "Encara patim les subsistències del nostre antic sistema". Hom constata efectivament una certa re-crudescència de nacionalisme i, a través d'aquest, una re-crudescència de liberalisme econòmic, però, en el fons, es tracta només d'algunes reminiscències del passat, que s'esborren aviat. La tasca que consisteix a descentralitzar les responsabilitats, a autodirigir a la base, té com a efecte barrar el camí de retorn total al passat.

Cal afegir que el projecte autogestor dels iugoslaus és un projecte polític, i no solament econòmic. Desitgen millorar la seva societat socialista, és a dir, superar-la. El seu fi és arribar al comunisme, en un marc d'enderrocament de l'Estat. "Però, no un comunisme qualsevol", precisen els responsables polítics o sindicals. Els iugoslaus es refereixen a Marx per a la pràctica de l'autogestió i de pas remarquen que allò que viuen els seus veïns de les democràcies populars no és conforme a les tesis de l'autor del "Capital". Per exemple, la lluita per l'autogestió és la forma més directa de lluita per la llibertat del treballador, del seu treball i de la seva activitat creadora, per la seva influència determinant dins la societat: "Cal evitar que en comptes de dirigir les coses, hom no dirigeixi els homes", diuen.

Finalment, sembla important d'assenyalar amb quina lucidesa, i al mateix temps amb quina franquesa dins la seva lucidesa, els iugoslaus fan conèixer públicament no solament els seus projectes sinó també els obstacles retrobats per a realitzar-los. Però "l'autogestió directa", que es tradueix concretament per unes "organitzacions de base del treball associat" (cèl.lules d'autogestió a nivell de tallers, de les estructures més elementals de l'empresa), ha d'aconseguir eliminar els tècnocrates o els buròcrates i, al mateix temps, vèncer l'apatia de certs treballadors. És així com sembla que es presenta l'autogestió del demà. El projecte iugoslau posseeix dues qualitats principals: per una part, no és un dogma i, per tant, cap cosa estereotipada; per altra part, permet una reflexió de les estructures i dels homes, a tota hora i a tots els nivells de la societat.

(P. Houdenot, de la Federació P.T.T. de la C.F.D.T. ha efectuat recentment bastants viatges a Iugoslàvia).